

כזאת היא ההגבה, המגוונת וחסרת האחידות והמגמה, שמגיבות המדינות הערביות על החזיון, שכפי שהם מבינים, מציג הוא בצורה זו או אחרת, בסימן שאלה את עצם קיומן ואת יציבותן של המזרח-התיכון. אכן לא ברור כלל אם ישנן לרוסיה נטיות תוקפניות. אך אין ספק שהיא מתכוונת לצמצם, אם אפשר — עד למינימום, את ההשפעה הבריטית במזרח-התיכון כבבלקנים. מגמות המדיניות הרוסיות עודן מגששות, אך דפוסי המדיניות בנוסח „זקן הלחיים“ של פרנץ יוזף, ממלחמת העולם הראשונה, שוב אין בהם כדי לשמש יריב ראוי אפילו בשביל צעדי הגישוש הראשונים הללו של מדיניות ברית-המועצות.

ר ש י מ ו ת כ ל כ ל י ו ת

א. כוח-האדם וכושר-המגן בבריטניה

לגבי מעמדה העתידי של בריטניה בקרב מעצמות העולם מבחינת היקף כוחותיה המזוינים יש ענין רב בסיכום ממאמר בשבועון המדיני הכלכלי הידוע „אקונומיסט“, שנתפרסם בסוף אוקטובר 1945, הן בשאלה זאת מבחינת כח האדם המצוי בבריטניה.

ה„אקונומיסט“ מציין, כי אין להניח שהסך-הכל של כוחות העבודה בבריטניה הגדולה, גברים ונשים גם יחד, יהיה לאחר המלחמה גדול באיזו מידה יותר מכוח העבודה שהיה בה ב־1939. נוסף על כוח האדם העסוק בעבודה פרודוקטיבית היו בבריטניה באותה שנה 560.000 איש בכוחות המזוינים (ובכלל זה המשטרה) וכן בערך מיליון ורבע מחוסרי עבודה. לפי התכניות, שהממשלה הודיעה עליהן, עדיין יהיו, ביוני 1946, הכוחות המזוינים והמשטרה גם יחד כשיעור שני מיליון וחצי איש. אך אם אלו הן תביעות השירותים הלוחמים לכוח האדם בתקופה שלאחר המלחמה, מנין — שואל ה„אקונומיסט“ — עשויים לבוא שני מיליון הנוספים (לעומת היקף הכוחות המזוינים שב־1939)? יש לשער, כי הנהגת שירות של חובה במשך שנה — לגברים — תתן כ־250.000 איש; ואף לו הטילו על מגוסי החובה לשרת שנתיים, היה הדבר מצטרף לחצי מיליון נושאי-נשק. החיוליבהתנדבות היה נותן לפני המלחמה — גם כשחוסר העבודה היה גדול — בסך הכל רק כחצי מיליון איש בשביל כל הכוחות המזוינים כולם; ואין ספק, כי מספר זה היה מועט יותר אילו היה בעת ההיא ביקוש רב יותר לכוח עבודה ותעשייה. במצב זה אין ספק שכל מספר המתקרב לשנים וחצי מיליון הנל אין להשיגו כלל, ואף לו אפשר היה להשיג מספר כזה מבחינה פוליטית פנימית (הסכמת דעת הקהל הבריטית), הרי מן הנמנע היה לקיימו מבחינת התעשייה וקהל-הצרכנים הגדול, כי גם אם יצומצם חוסר העבודה עד למינימום האפשרי לא ימצאו פועלים בשיעור שיש בו כדי לספק את הצרכים. תעשיות היסוד (חקלאות, מכרות ועוד) ואת שירותי היסוד (תחבורה וכיו"ב) לא יזדקקו לכוחות עבודה בשיעור הפחות מזה שנדרש ב־1939; ואלו הבניה ותעשיות-היצוא יצטרכו להרבה יותר משנצטרכו אז. וכן יש למלא את הנחסר מחמת הפגור הרב בבניית היסוד. וישנו שיעור עצום של ביקוש לסחורות צרכניות רגילות, אשר יפרוץ משיתר. באם יכילו הכוחות המזוינים תוספת ניכרת של כוח אדם על פני ממדיהם שב־1939 (ובלי המשטרה מנו אז שלשת השירותים הלוחמים 470.000 איש), — וכל זה לאחר פעולת תיול נמרצת עד מאד, הרי שמחמת העדר כוחות עבודה מספיקים תהא בריטניה צפויה למחסור קשה ומתמיד במצרים נחוצים, ה„אקונומיסט“ סבור, כי האסקנה הדרורה מכל אלה היא כי המדיניות וקצב הדמוביליזציה,

המקובלים כיום בבריטניה, יסודם בהערכות המעטות מעיקרן, וכי על הממשלה לשוב ולבדוק את הענין כולו מחדש לאור המציאות הזאת.

ב. «מאזן» כוח-האדם, הכלכלה וכוחות-המלחמה החדשים

בשלהי נובמבר 1945 חזר ה"אקונומיסט" לנושא זה במאמר מפורט. הפעם ניסה להציג זה מול זה, את הצרכים האובייקטיביים של הכוחות המזוינים בתקופה שלאחר המלחמה — מול כוח האדם, שיהא מצוי. כנקודת-המוצא צוין מספרם של הטיירוניס המתיצבים שנה-שנה לשירות, באם יונהג שירות-של-חובה בן שנה אחת. בשנים הקרובות אין מספר זה עלול לעלות על 250.000; אך במרוצת הימים יתמעט וילך, בשקפו כל שנה את שעורי הילודה שהיו מלפני י"ח שנה, ועד שנת 1951, אשר ממנה ואילך יהא המספר יציב. את שאר הכוחות המזוינים יהא צורך לחייל מבין המתנדבים, שיהיו לאנשי-מלחמה-שמלאכתם-בכך במשך תקופות שירות ארוכות. המספר של 470.000 שיא, בשלשת השירותים גם יחד, מספר שהגיעו אליו ביוני 1939 (לאחר מאמץ של חיול נמרץ ביותר) עדיין מתבסס היה על שעורי הילודה של הסטור השני שבמאה הזאת; ובשנים הקרובות עתיד מספר כזה, למעשה, להוות אחוז גבוה יותר מאשר ב-1939 של כוח-האדם המצוי שבגילים המתאימים. הרי ש"דרושה מידת-מה של אופטימיות כדי להעריך את הסך-הכלל, של מגויסי-החובה והטיירוניס המתנדבים, בשיעור 750.000 בערך".

ומהמצוי — אל הנדרש. הצטרכותו של צי המלחמה, למשל, לכוח-האדם בעתות-שלום היתה אז, בערך, 100.000 איש. בסיכומה של המלחמה האחרונה לא הוצא מהרכבו של הצי אפילו סוג אחד מכל סוגי האניות, ולעומת זאת נוספו שני סוגים חדשים — ה"קורבט" הקטן, המשלים את אניות-המשחית במלאכת השמירה על שיירות כלי-השיט המסחריים, ו"נושאת-האווירונים-הנלווית", שנועדה גם היא להבטחת השיירות — וגם כלי שיט נוספים אלה יצטרכו לאנשי-הצוות. אמנם, אין לראות כיום בעולם כולו שום צי אויב-בכוח בעל מומדים ניכרים כלי-שהם. עם זאת אין לצפות — לא מבחינת יחס דעת-הקהל, ולא מבחינת הצרכים האסטרטגיים — לשום צמצום של ממש בגודל הצי; ובסיכומו של דבר יידרש לו כוח-האדם בערך בשיעור שהיה לפני המלחמה, כנ"ל.

זויל האויר המלכותי היו לו, בשיא התרחבותו, בערך 400 סקוורונים ו-1.000.000 איש — דהיינו, שיעור ממוצע של 2500 איש לסקוורון (כמובן, רובו של הממוצע הזה לא נכלל כלל בסקוורונים, אלא שימש ב"שירותי קרקע", במתקנים ובסיסים שונים). התקו שבימי השלום יכול, כמובן, להיות נמוך יותר. אך גם אז יש לנקוט ממוצע של כ-1500 איש לסקוורון. ואשר למספר הסקוורונים, שהוא הכרח כדי לשאת בהתחייבויות שבעתות השלום, ועם זאת לקיים גרעין מספיק להתרחבות שבימי מלחמה, — הרי ספק אם יוכל להיות פחות מ-125; ואם תקוים גם "מפקדת-הובלה", יהא מספר זה לא פחות מ-150. את השיעור המינימלי של הצטרפות לכוחות-האדם אפשר, איפוא, לראות בגבולות שבין 200.000 ל-225.000 איש בערך. גם בצבא נוהגים לחשב את ממדיו, בערך, באמת-המדה של חטיבה מסוימת — לפי די-ביזיות. עוצמתה של דיביזית-רגלים הגה, כרגיל, 15.000 איש, ושל דיביזית-שריון פחות מזה; אך אין כלולים בכך כל סוגי חילות-המקצועיות, שאינם מאורגנים בתוך הדיביזיות, אלא משמשים חילות-קורפוס, או חילות-ארמיה. אילו בשיא המלחמה האחרונה היו מחלקים את הסה"כ של אנשי הצבא לפי מספר הדיביזיות, שנתקיימו בעת ההיא, כי עתה לא רחקה התוצאה מ-50.000. אכן, גם במקרה זה אפשר בימי שלום להסתפק בפחות, ויתכן לנקוט שיעור של 30.000 לדיביזיה. מספרן של הדיביזיות שיש לקיים בעתות-שלום שנוי במחלוקת. אכן, אם הסה"כ יהיה כנ"ל, — 750.000, — והצי וחיל-האוויר יטלו כ-300.000 איש, או קצת יותר מזה, הרי שישאר די משביל 12—15 דיביזיות בערך. גם לפני המלחמה האחרונה וגם ערב זו שלפניה המגמה היתה ל"חיל-משלוח" בן שש-שבע דיביזיות. אבל, כמובן, לא את הצבא כולו אפשר להכליל בתוך חיל-משלוח; וצבא שחציו הם טירונים "גלמיים" מוכרח להיות

במידת־מה גדול מזה שכולו מורכב מאנשי־מקצוע מאומנים. ויתכן, איפוא, כי 12—15 דיביזיות לא יהיו הרבה יותר מן המינימום. אכן, תיאום כזה — ברמת 750.000 — של הכוחות המזוינים הרצויים מחד גיסא ושל כוח האדם המצוי מאידך, יצטרך להתבסס גם על אופטימיות בהערכת כוח האדם (עיין לעיל), וגם על צמצום מרחיק לכת, בין במספרי החטיבות למיניהן ובין בתקן האדם עבורן; והדבר יחייב חסכון והסתגלות.

לחישוביו אלה של השבועון האנגלי הבקי בדבר יש להוסיף כמה הערות. ודאי שיבואו הספקנים ויטענו: קטן הוא המספר, ואינו הולם את צרכי ההגנה והמעמד של הקיסרות הפרושה כמעט על פני תבל כולה. אבל יש לזכור, כי סה"כ הצבא והצי במדינה תעשייתית בעלת המגמות הצבאיות הנמרצות ביותר, — בגרמניה, — בפרוס מלחמת העולם הראשונה (כלומר גם לפני ההגבלות, שהוטלו ע"י שלום ורסיל, אך גם לא במצב של תכונה מיוחדת למלחמה ודאית (כב' 39—1937) לא הגיע למספר הכולל שצוין כאן; וזה אף על פי שאוכלוסית גרמניה עלתה על 60 מיליון — (כלומר: כדי יותר משליש למעלה מזו של הממלכה המאוחדת כיום) ושיעורי הילודה שלה, ומשום כך גם מספר המתייצבים לגיוס בכל שנה, היו מרובים יותר, והכוחות המזויינים, עם תקופת שירות־החובה של שתיים־שלוש שנים, היו מורכבים, במידה מכרעת, ממגויסי חובה. דהיינו, שרק מעמדה הקיסרותי והגיאוגרפי של בריטניה הוא, אשר בכלל נותן לה את האפשרות (או, ביתר דיוק כופה אותה) לקיים כוחות מזויינים רבים כל כך, במידה יחסית, עד כדי 750.000 (ומאליו מובן שהספרה הזאת איננה כוללת את חילות הילידים למקומותיהם, כגון בהודו, באפריקה ועוד). ולדוגמה: הישוב העברי בארץ־ישראל בהיקפו כיום צריך היה לקיים לפי מכסה זו של הבריטים כות־קבע מזוין בן עשרת אלפים איש כמעט בעתות שלום. אך כיון שגם היקף כוחות זה אינו גדול לעומת מרחבי הקיסרות, יצריכו ממדיו אלה זיון וציוד משובחים.

בעל המאמר ב"אקונומיסט" קובע כי אם יוצרכו 750.000 לשאת באחריות אם של קיסרות עולמית ואם של מעצמה שהיא חבר־קבע במועצת־הבטחון של "האומות המאוחדות" וכן לשמש גרעין להתרחבות בעתות־חירום, בדין יהיה לציידם ציוד מעולה ביותר. ובימינו אלה, ימי ההתקדמות הטכנית המהירה ביותר, יחייב הדבר גם מחזורי־החלפה קצרים מאד; אזי, למשל, אסור יהיה להניח שאיזה טיפוס מטיפוסי המטוסים יתמיד בשימוש יותר מחמש שנים. ועוד: מה טעם להכין חילות־מילואים מאומנים, אם עתידים הם בשעת קריאתם־אל־הדגל להיות חסרי ציוד; נמצא, שלא רק איכות נדרשת כאן, אלא גם כמות של ציוד, שתעלה על השיעור הנדרש ל־750.000 איש בלבד. ההשערה היא, איפוא, שהמחיר הממוצע של שכר, מזון ושכון לאדם, אספקת הציוד ההולם באיכותו ובכמותו, ספק הוא אם יהיה פחות מ־800 לירות לשנה, דהיינו, שש מאות מיליון לירה לשנה בשביל הסה"כ של כוחות מזויינים (עם כל הפרשים שבהוצאות הממוצעות שביניהם); ויש אומרים, כי סה"כ זה הוא כדי מאה מיליון לירות פחות מן השיעור שנאמד באוצר הממלכה.

מעמסה זו על תקציב המדינה ועל כוח־האדם מחייבת כמה מסקנות. יש הצעה להתמיד בשירותי־הנשים בהתנדבות. (עיין "מערכות", כ"ב—כ"ג) כמו כן יש הצעה להחליף את אנשי המלחמה בעובדים אזרחיים שכירים בכל סוג מסוגי עבודות השירות והעזר שהדבר ייתכן בהן (ע"י כך יתרחבו מאד גם תחומי הגיל והכושר הגופני להעסקה בהן). כן יהא הכרח למשוך לשירותים הלוחמים את מיטב כוח־האדם, ועל כן להעלות הרבה את דרגות השכר. "שוב לא ייתכן לקבוע את דרגות השכר על סמך ההנחה, שכל הקצינים יש להם כסף פרטי משלהם, וכי כל החיילים הטרונים הם פועלים חקלאיים מחוסרי־עבודה". מעניינת ההצעה, כי רובם של אנשי הכוחות המזויינים שמקצועם־בכך (קרוב לחצי מיליון, כנ"ל) צריכים להיות סמלים או קצינים בדרגתם.

ועוד מסקנה מסיק בעל המאמר: יש לסגל את הכוחות המזויינים ליכולת התרחבות מהירה בשעת חירום, דבר שקודם לכן לא הביאוהו בחשבון בבריטניה, כי "אם רק לא תשנה הפצצה האטומית את כל סיסה של האיסטרטגיה של האומות — או עד שתשנה אותו —

יש להניח, כי ראשית חובתם של ה"שירותים" בעתות שלום היא לא להיעשות לחיל-מקצוע מאומן ביותר אלא לשמש סגל (קדרים) לכוחות, שיהיו גדולים מהם הרבה יותר, בזמן מלחמה. ומזה מוסקת גם בת-מסקנה בענין האספקה. "צבא מקצועי קטן יכול לסמוך על פירמות מעטות ומשוכללות העוסקות בהספקת זיון, ואלו צבא-הסגל חייב לראות חובה לעצמו לחלק את חווי ההזמנות בין פירמות שונות ורבות ככל האפשר".

המסקנה השלישית מן "הניגוד", שבין האחריות הנרחבה לבין מקורות היכולת המוגבלים, הוא ההכרח בגמישות וניידות מכסימליות. מאלו יובן, כי "הניידות אינה אלא גילוי מיוחד של הגמישות, אשר בזכותה יכולים אותם החיילות עצמם למלא גם את התפקיד של שומרי גבול-הודו הצפוני וגם את התפקיד של התגבורות למשטרה הארצישראלית". ועל כן: "ככל שיגדל חלקם של הכוחות שאפשר להחזיקם ברזב מרכזי בממלכה-המאוחדת ולהניעם חישקל לכל מקום של חירום, כן ירבה החסכון בכוח האדם". דבר זה יחייב, כמובן, "מפקדת-תובלה" אוירית גדולה ואולי גם יצריך תיקון מסוים בחלוקת כוח-האדם, שבין הצבא לחיל האויר, תיקון שהוא לטובת השני. אך "הובלת חילות-היבשה באויר אינה הדרך היחידה, שבה אפשר להרבות חסכון בעזרת הניידות. חיל-האויר עצמו נייד עכשיו הרבה יותר מכפי שהיה ב-1939. מעטים היו בימים ההם המטוסים שיכלו "להטיס עצמם" עד למרח התיכון; ואלו כיום מעטים הם כאלה שלא יצלחו לכך".

בשולי הניתוח הזה באות גם הצעות מסויימות בענין השילוב והתיאום שבין שלשת השירותים. אך עיקר ערכו של הניתוח הוא בהבלטת גופי הגורמים הכלכליים והאוכלוסייתיים, הקובעים את ההיקף האפשרי והאופטימלי של כוחות-הקרב לימות השלום במדינה חדישה. — ובמקרה שלפנינו — בבריטניה על קיסרותה.

נמצאנו למדים מן ההיסטוריה, כי ההסתגלות לשם הנוחות לא זיכתה את בעליה בנוחות אלא לעתים רחוקות בלבד. אך יתכן, כי יותר מבכל הזמנים מדברים המדינאים של כל הארצות בזמן הזה בלשון "ההסתגלות לתנאים". וכמעט נדמה, שחוששים הם שמא יטביעו עצמם בגושפנקא של "בלתי מעשיים" אם ידברו בשם עקרונות. חביבה עליהם ביחוד הדגשת הצורך ב"ריאליזם". אכן, אפשר שיחס זה היה נכון ביסודו אילו היה בו מן הביטוי לתחושת הלקח שההיסטוריה נותנת אותו באמת. שהרי בלתי-ריאליסטי הוא, למשל, שלא להעריך כראוי את כוח האידיאליזם. וכן בלתי-ריאליסטי הוא שלא להתחשב בעקרונות ובתנאים הצבאיים, שעה שעושים צעדים מדיניים או מבטיחים הבטחות. ושומה עליו, על הריאליזם, שיהא רואה את הנולד: — להקדים ולראותו מראש "מהלך" אחד או שנים.

המחשבה, המתעוררת מתוך עיון במאה שנות ההיסטוריה האחרונות, וביחוד בתולדות עניינינו בים התיכון — היא, כי אכן היטיבה המדיניות הבריטית לעשות, לא רק ברוח מעשיה אלא גם בתוצאותיהם, כשקרבה ביותר אל היושר.

לידל הרט —

"משום מה אין אנו לומדים מן ההיסטוריה".